

Με το βλέμμα του κατακτητή:
η Αθήνα στις φωτογραφίες
των Γερμανών στρατιωτών, 1941-1944

The Occupier's Gaze:
Athens in the Photographs
of the German Soldiers, 1941-1944

Διεθνής ημερίδα
International one-day conference

12 Απριλίου 2019 | April 12th 2019

Αμφιθέατρο Μουσείου Ακρόπολης

Acropolis Museum auditorium

Πρεσβεία
της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας
στην Αθήνα

Embassy
of the Federal Republic of Germany
Athens

Η διεθνής ημερίδα χρηματοδοτείται από το γερμανικό Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών
από πόρους του Ελληνογερμανικού Ταμείου για το Μέλλον

The one-day conference is funded by the German Federal Foreign Office, Greek-German Fund for the Future

ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

ACROPOLIS MUSEUM

Με την υποστήριξη του Σωματείου Φίλοι Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής «Ανη της Πέτρας» και του Μουσείου Ακρόπολης
Supported by the Anthi tis Petras (Flowers of the Stone) association and the Acropolis Museum

Με το βλέμμα του κατακτητή:
η Αθήνα στις φωτογραφίες
των Γερμανών στρατιωτών, 1941-1944

The Occupier's Gaze:
Athens in the Photographs
of the German Soldiers, 1941-1944

Διεθνής ημερίδα
International one-day conference

12 Απριλίου 2019 | April 12th 2019

Αμφιθέατρο Μουσείου Ακρόπολης

Acropolis Museum auditorium

Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Directorate of Modern Cultural Heritage

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

HELLENIC REPUBLIC
Ministry of Culture and Sports

ΜΟΥΣΕΙΟ
BYZANTINOY
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

MUSEUM
OF BYZANTINE
CULTURE

Με το βλέμμα του κατακτητή: η Αθήνα στις φωτογραφίες των Γερμανών στρατιωτών, 1941-1944

Διεθνής ημερίδα, 12 Απριλίου 2019
Αμφιθέατρο Μουσείου Ακρόπολης

- 9.30-10.30 **ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ**
- 10.30-11.30 **Κύρια Ομιλία**
Rolf Sachsse, Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Καλών Τεχνών Saar, Saarbruecken
Εικόνες πολέμου και πόλεμοι των εικόνων. Αποτίμηση των μορφών και των λειτουργιών της επίσημης και ιδιωτικής φωτογραφίας κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής της Ελλάδας
- 11.30-12.00 **Διάλειμμα για καφέ**
- 12.00-14.00 **Συνεδρία I: Διασταυρούμενες οπτικές**
Πρόεδρος: Rolf Sachsse
Petra Borp, Δρ Ιστορίας της Τέχνης, Ανεξάρτητη Επιμελήτρια
Επιβεβλημένες εικόνες; Διφορούμενες συνδηλώσεις φωτογραφιών των στρατιωτών της Βέρμαχτ στην Ελλάδα
Georg Traska, Δρ Ιστορίας της Τέχνης, Ανεξάρτητος Επιμελητής
Οι Οπτικές των Φωτογράφων. Μία σύγκριση ανάμεσα σε φωτογραφίες Γερμανών στρατιωτών, παράνομων Ελλήνων φωτογράφων και μια «τρίτη» οπτική
Hilary Roberts, Επιμελήτρια, Πολεμικό Μουσείο, Λονδίνο
Μια ξένη οπτική: γερμανική και βρετανική φωτογραφία στην Ελλάδα 1940-1945
Φανή Κωνσταντίνου - Γεωργία Ιμσιρίδου, Μουσείο Μπενάκη / Φωτογραφικά Αρχεία
Η Αθήνα την περίοδο της γερμανικής κατοχής, μέσα από το φακό των Ελλήνων φωτογράφων
Τα δεινά του άμαχου πληθυσμού της πρωτεύουσας
Φωτογραφικές όψεις της καθημερινής ζωής στην πόλη
- 14.00-15.00 **ΕΛΑΦΡΥ ΓΕΥΜΑ**
- 15.00-16.30 **Συνεδρία II: Λογοκρισία και Προπαγάνδα**
Πρόεδρος: Σταυρούλα (Βίλλυ) Φωτοπούλου, Ιστορικός, Προϊσταμένη ΔΝΠΚ
Αλεξάνδρα Κανκελάιτ, Δρ Αρχαιολογίας, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (Δρ Δημήτρης Γρηγορόπουλος, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο)
Το βλέμμα του κατακτητή: Η Ελλάδα στις φωτογραφίες 1941-1944
Γερμανοί αρχαιολόγοι στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου
- 15.00-16.30 **Ελευθερία Γκάρα, Ιστορικός, υποψήφια διδάκτωρ - Στράτος Δορδανάς, Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας**
Ο «Σοβιετικός Παράδεισος» στον «Ελληνικό Παράδεισο» του Γ΄ Ράιχ:
Η γερμανική προπαγάνδα στην κατεχόμενη Ελλάδα, 1941-44
- 15.00-16.30 **Γιάννης Γκλαβίνας, Δρ Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Αρχαιονόμος, Γενικά Αρχεία του Κράτους**
«Απερρίφθη υπό Γερμανικής πρεσβείας»: η Γενική Διεύθυνση Τύπου και Ραδιοφωνίας των ελληνικών κατοχικών κυβερνήσεων και η λογοκρισία κινηματογραφικών ταινιών την περίοδο 1941-1944
- 16.30 – 17.30 **Καταληκτικά συμπεράσματα – Λήξη ημερίδας**

Η διεθνής ημερίδα πραγματοποιείται ως παράλληλη εκδήλωση της έκθεσης της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς με θέμα «**Με το βλέμμα του κατακτητή: η Αθήνα της Κατοχής στη φωτογραφική συλλογή του Βύρωνα Μήτσου**», στο Φετιχιέ Τζαμί, αρχαιολογικός χώρος Ρωμαϊκής Αγοράς (έως 30 Ιουνίου 2019).

The Occupier's Gaze: Athens in the Photographs of the German Soldiers, 1941-1944

International one-day conference, April 12th 2019
Acropolis Museum auditorium

- 9.30-10.30 **GREETINGS**
- 10.30-11.30 **Keynote lecture**
Rolf Sachsse, Professor Emeritus, University of Fine Arts, Saar, Saarbruecken
War Images and Image Wars: An Account of the Forms and Functions of Official and Private Photography during the German Occupation of Greece
- 11.30-12.00 **Coffee break**
- 12.00-14.00 **Session I: Crossing perspectives**
Chair: Rolf Sachsse
Petra Bopp, Art Historian PhD, Independent Curator
Forced images? Ambivalent Connotations of Wehrmacht Soldiers' Photos in Greece
Georg Traska, Art Historian PhD, Independent Researcher
Photographers' Perspectives. A comparison between photos of German soldiers, Greek clandestine photographers and a 'third party' perspective
Hilary Roberts, Research Curator, Imperial War Museum, London
A Foreign Perspective: German and British Photography in Greece 1940-1945
Fani Konstantinou - Georgia Imsiridou, curators, Benaki Museum / Photographic Archives Department
Athens during the period of German Occupation through the lens of Greek photographers
The miseries of the civilian population of Athens
Photographic aspects of everyday life in the city
- 14.00-15.00 **LUNCH BREAK**
- 15.00-16.30 **Session II: Propaganda and Censorship**
Chair: Stavroula (Villy) Fotopoulou, Historian, Director, Directorate of Modern Cultural Heritage
Alexandra Kankeleit, Archaeologist PhD, Deutsche Archäologisches Institut (Dr Dimitris Grigoropoulos, Deutsche Archäologisches Institut)
The Occupier's Gaze: Greece in Photographs 1941-1944. German archaeologists in Greece during World War II
- 15.00-16.30 **Eleftheria Gara, Historian, PhD candidate - Stratos Dordanas, Assistant Professor of History, University of Macedonia**
The "Soviet Paradise" in the "Greek Paradise" of the Third Reich: German propaganda in occupied Greece, 1941-1944
- 15.00-16.30 **Yannis Glavinias, Historian PhD, Archivist, General State Archives**
"Rejected by the German Embassy": the General Directorate of Press and Radio of the Greek occupation governments and film censorship during the period 1941-1944
- 16.30 – 17.30 **Concluding remarks. End of the conference**

The one-day conference is placed within the frame of the exhibition **"The occupier's gaze: the Athens of the German occupation in the photographic collection of Byron Metos"** organized by the Directorate of Modern Cultural Heritage, Fethiye Mosque, Roman Forum (until June 30, 2019).

Rolf Sachsse, Ομότιμος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Καλών Τεχνών Saar, Saarbruecken

Εικόνες πολέμου και πόλεμοι των εικόνων

Αποτίμηση των μορφών και των λειτουργιών της επίσημης και ιδιωτικής φωτογραφίας κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής της Ελλάδας

Κατά διάρκεια των τεσσάρων χρόνων της Κατοχής της Ελλάδας, Γερμανοί στρατιώτες χρησιμοποίησαν τις φωτογραφικές μηχανές τους προκειμένου να διατηρήσουν μνήμες από την παραμονή τους στη χώρα.

Καλά εκπαιδευμένοι, τόσο στην προπαγάνδα – έχοντας συσσωρεύσει προκαταλήψεις για τον ελληνικό πληθυσμό και τη σχέση του με την ελληνική αρχαιότητα – όσο και στην ερασιτεχνική φωτογραφία, οι στρατιώτες αυτοί τράβηξαν χιλιάδες φωτογραφίες που έρχονται στο φως τις τελευταίες δύο δεκαετίες, περισσότερο σε φωτογραφικά λευκώματα από κληρονομίες που πωλούνται σε υπαίθριες αγορές ή δημοπρασίες.

Η συλλογή του Βύρωνα Μήτου δεν διαφέρει από το γενικό αυτό σχήμα. Οι στρατιώτες συνοδεύονταν από τις Μονάδες Προπαγάνδας και τους φωτοδημοσιογράφους τους. Μία μικρή ομάδα φωτογράφων επιχείρησε να χρησιμοποιήσει τον χρόνο της στην Ελλάδα για χάρη της τέχνης. Κοιτώντας κανείς τα αποτελέσματα δεν είναι παρά απογοητευτικά. Οι ερασιτέχνες φωτογράφοι τους βρόμικους δρόμους και τα αγροτικά σπίτια, καθώς και στερεότυπες όψεις των κύριων δρόμων και κτηρίων της Αθήνας. Οι φωτογράφοι της προπαγάνδας, από την άλλη, επικεντρώθηκαν στην αποτύπωση του στρατιωτικού προσωπικού σε σκηνές νίκης και δόξας, ειδικά μπροστά από αρχαιοελληνικούς ναούς. Η παρουσίαση θα επικεντρωθεί στη διαφορά μεταξύ των υψηλών προσδοκιών και των χαμηλής ποιότητας αποτελεσμάτων.

Αλλά αυτό που αποδεικνύουν αυτές οι φωτογραφίες, μέσα στην εμφανώς κακή τους ποιότητα, είναι η διαφορά ανάμεσα στα στερεότυπα κάτω από τα οποία οι κατακτητές έφτασαν στην Ελλάδα και τις προσδοκίες που έχουμε από τα ενθυμήματά τους. Όλοι αυτοί οι στρατιώτες ήταν καλά εκπαιδευμένοι να αποστρέφουν το βλέμμα μακριά από τις συνθήκες που επέβαλλαν στον ελληνικό λαό και δεν ήταν σε θέση να δουν τις ομορφίες των τόπων που επισκέπτονταν. Το χάσμα ανάμεσα στις φιλοδοξίες που δημιουργούσε η γερμανική εκπαίδευση με την έμφαση στην αρχαία σοφία και την υπεροψία του γερμανικού στρατιωτικού προσωπικού θα είναι η κύρια γραμμή που θα ακολουθηθεί σε αυτή την παρουσίαση, η οποία στοχεύει να δημιουργήσει ένα πεδίο συζήτησης για την αισθητική διάσταση του υλικού της έκθεσης.

Ο Rolf Sachsse (Βόνην 1949) σπούδασε Ιστορία της Τέχνης, Θεωρία Επικοινωνίας και Γερμανική Λογοτεχνία στα πανεπιστήμια του Μονάχου και της Βόννης. Η διδακτορική του διατριβή πραγματεύεται τη σχέση αρχιτεκτονικής και φωτογραφίας κατά τον 20ό αιώνα. Εργάζεται ως επιμελητής εκθέσεων, συγγραφέας, φωτογράφος και μέχρι το 2017 διετέλεσε καθηγητής της Ιστορίας και της Θεωρίας του Ντιζάιν και αντιπρύτανης ακαδημαϊκών υποθέσεων στο Πανεπιστήμιο Καλών Τεχνών Saar, Sarrebrueck. Το σημαντικότερο έργο του, σε σχέση με το θέμα της ημερίδας, είναι το βιβλίο *Erziehung zum Wegsehen*

(Η εκπαίδευση του να αποστρέφεις το βλέμμα, 2003) η μόνη ολοκληρωμένη μέχρι σήμερα ιστορία της ναζιστικής φωτογραφίας στη Γερμανία. Έχει ερμηνεύσει τις περισσότερες φωτογραφίες της συλλογής Βύρωνα Μήτου και έχει μεταγράψει τις επιγραφές τους. Η εργογραφία του, που περιλαμβάνει περισσότερες από 400 δημοσιεύσεις, είναι διαθέσιμη στο www.rolfsachsse.de.

mail@rolfsachsse.de

Rolf Sachsse, Professor Emeritus, University of Fine Arts, Saar, Saarbruecken

War Images and Image Wars

An Account of the Forms and Functions of Official and Private Photography During the German Occupation of Greece

During the four years of their occupation of Greece, German soldiers used their cameras in order to maintain memories of their time in this country. Well trained in both propaganda – as stacked with prejudices about the Greek population and their relation to the Greek antiquity – as in amateur photography, these soldiers took myriads of images that slowly came to light within the last two decades, mostly by albums from heritages sold on flea markets or at auctions; the collection of Byron Metos makes no difference to this overall scheme. The soldiers were accompanied by the official propaganda troops (PK) and their press photographers; a very small group of photographers attempted to use their time in Greece for their art's sake. Looking through the results one is more than disappointing. The amateurs took their obvious images of dirty streets and peasant housings, plus stereotype views of the city's main roads and buildings in Athens. The propaganda photographers concentrated on setting the military personell into scenes of victory and fame, especially in front of Greek temples. The presentation will concentrate on the obvious difference between high-brow ambitions and low quality results.

But what all these photographs in their obviously poor quality show is the difference between the stereotypes under which the occupants arrived in Greece and the expectations one has of their memories. All of these soldiers are well trained in looking away from the things they did to the Greek people, and they were not able to see the beauties of the sites they were visiting. The great gap between the ambitions delivered by the German education with its praise of ancient wisdom and the arrogance of the German military personnel at place will be the main line to follow in this presentation which aims to form a ground of discussing the aesthetics of the material in the exhibition.

Rolf Sachsse (Bonn 1949) studied art history, communication research, and German literature at the universities of Munich and Bonn. PhD. on the relation of architecture and photography in the 20th century. He works as curator, writer, photographer, and held the seat in design history and design theory at the University of Fine Arts Saar, Sarrebruck to which he served as well as Pro-rector of Academic Affairs until 2017. His main work on the subject is *Erziehung zum Wegsehen* (The Education In Looking Away) (2003) which is the only comprehensive history of NS photography so far; he has transcribed and

interpreted most of the photographs of the Metos collection. A bibliography of his more than 400 publications is accessible under www.rolfsachsse.de.

mail@rolfsachsse.de

Petra Bopp, Δρ Ιστορίας της Τέχνης, Ανεξάρτητη Επιμελήτρια

Επιβεβλημένες εικόνες; Διφορούμενες συνδηλώσεις φωτογραφιών των στρατιωτών της Βέρμαχτ στην Ελλάδα

Ερασιτεχνικές πολεμικές φωτογραφίες από την περίοδο της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα εντοπίζονται σε πολλά λευκώματα και κουτιά ιδιωτών στη Γερμανία και την Αυστρία. Τα θέματα εκτείνονται μεταξύ στιγμιότυπων από αξιοθέατα, όπως εκκλησίες και ναοί, και επιθέσεις και βομβαρδισμούς σε πόλεις και χωριά. Υπό ποιες συνθήκες τραβήχθηκαν οι φωτογραφίες αυτές; Ποιος στεκόταν μπροστά από φωτογραφική μηχανή του στρατιώτη; Πώς αυτές οι εικόνες ταξινομήθηκαν αργότερα στα λευκώματα; Ποιο είναι το αφήγημα μέσα από αυτές τις κατασκευές πολεμικών αναμνήσεων;

Οι φωτογραφίες αναλύονται μέσα στα ιστορικά-πολιτικά τους συμπαζόμενα της Κατοχής, αλλά η προσέγγιση επίσης επικεντρώνεται στον αισθητικό αντίκτυπο των εικόνων, καθώς επιβάλλονταν από την εθνικοσοσιαλιστική προπαγάνδα και κείμενα μέσα σε αυτόν τον ιδεολογικά φορτισμένο πλαίσιο του ρατσισμού και της εξολόθρευσης.

«Τίποτα στον Νότο δεν αξίζει από μόνο του, αλλά ο Βορράς στον Νότο: Αυτό ακριβώς είναι η Ελλάδα».

(Erhart Kästner, Griechenland, 1943)

Η Petra Bopp είναι ανεξάρτητη ιστορικός τέχνης και επιμελήτρια στο Αμβούργο (Γερμανία). Μετά το ερευνητικό πρόγραμμα για την ιδιωτική φωτογραφία στρατιωτών της Βέρμαχτ κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Γερμανικό Ερευνητικό Ίδρυμα), επιμελήθηκε την έκθεση: «Ξένοι στο Επίκεντρο. Φωτογραφικά Λευκώματα από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο» που από το 2009 παρουσιάστηκαν σε οκτώ μουσεία στη Γερμανία, την Ολλανδία και την Αυστρία.

Πριν από αυτήν την έρευνα συντόνισε την έκθεση: «Πόλεμος Εξόντωσης. Εγκλήματα της Βέρμαχτ 1941-1944» στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Έρευνας του Αμβούργου. Δίδαξε στα πανεπιστήμια του Αμβούργου, του Όλντενμπουργκ και της Ιένας. Από τον Απρίλιο 2013 είναι συνεργάτιδα της ερευνητικής ομάδας: «Εικόνες Τεκμήριο. Ιστορία και Αισθητική» στο Ινστιτούτο Ιστορίας Τέχνης του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου.

Έχει δημοσιεύσει εκτεταμένα σε ζητήματα της ιστορίας της φωτογραφίας με έμφαση στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

mail@petrabopp.de

Petra Bopp, Art Historian PhD, Independent Curator

Forced images? Ambivalent Connotations of Wehrmacht Soldiers' Photos in Greece

Amateur war photography of the German occupation in Greece can be found in many albums and boxes of private households in Germany and Austria. The subjects oscillate between snapshots of sights as churches and temples and of the attack and bombing of cities and villages. Under which conditions these photos were taken? Who stood in front of the soldier's camera? How these images were later arranged in the albums? Which narration is told by those constructions of war memories?

The photos would be analyzed in their historical-political context of the occupation but the approach would also focus the aesthetic impact of the pictures as they were forced by the NS propaganda and literature in this ideologically charged war of racism and extermination.

"Nothing of the South as such, but the North in the South: That exactly is Greece."

(Erhart Kästner, Griechenland, 1943)

Petra Bopp is a free-lanced art historian and curator in Hamburg, Germany.

After the research project about private photography of Wehrmacht soldiers in WW II, (Deutsche Forschungsgemeinschaft) she curated the exhibition "Fremde im Visier. Fotoalben aus dem Zweiten Weltkrieg" (Focus on strangers. Photo albums of WWII) shown since 2009 in 8 museums in Germany, The Netherlands and Austria.

Prior to this research she coordinated the exhibit "Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941-1944" (War of Annihilation: Crimes of the German Wehrmacht 1941-1944) at the Hamburg Institute of Social Research. She taught at the universities of Hamburg, Oldenburg and Jena. Since April 2013 she is fellow at the research group "BildEvidenz. Geschichte und Ästhetik" at the Institute of Art History at the Freie Universität Berlin.

She has widely published on the history of photography, with an emphasis on the Second World War.

mail@petrabopp.de

Georg Traska, Δρ Ιστορίας της Τέχνης, Ανεξάρτητος Επιμελητής

Οι Οπτικές των Φωτογράφων. Μία σύγκριση ανάμεσα σε φωτογραφίες Γερμανών στρατιωτών, παράνομων Ελλήνων φωτογράφων και μια «τρίτη» οπτική

Η παρουσίαση αναλύει οπτικές, που μπορεί κανείς να διακρίνει μέσα στις φωτογραφίες διαφορετικών φωτογράφων, που είχαν εργαστεί κάτω από ριζικά διαφορετικές συνθήκες κατά την περίοδο της ναζιστικής κατοχής στην Ελλάδα, κυρίως στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Επικεντρώνεται σε μια διεξοδική ανάγνωση των χώρων, που κατασκευάζονται από τη φωτογραφία: στη σχέση μεταξύ του φωτογράφου, που έπαιρνε θέση μέσα σε έναν ευρύτερο χώρο, μερικώς ξεκάθαρο, μερικώς εννοούμενο μέσα στις φωτογραφίες, και του χώρου της φωτογραφικής εικόνας.

Ο φωτογραφικός χώρος έχει την αφηγηματική ιδιότητα να εισέρχεται σε μια «σκηνή», που είτε μπορεί να προϋπάρχει της φωτογραφικής στιγμής είτε να κατασκευάζεται από τον φωτογράφο. Η δομή αυτού του χώρου έχει, περισσότερο ή λιγότερο, ξεκάθαρες ή διαφορούμενες νύξεις εξουσίας και μια πληθώρα διανοητικών στάσεων και προθέσεων.

Οι εξωτερικές συνθήκες που καθορίζουν τον ρόλο του φωτογράφου – ως κατακτητή που ενθαρρύνεται να επικοινωνεί με την πατρίδα μέσω φωτογραφιών· ως κατακτημένου που τού απαγορεύεται να φωτογραφίζει τον κατακτητή και τη δράση του· ως κάποιου παρόντα σε θέση πολεμικά ουδέτερη (Jean Lieberg από τον Σουηδικό Ερυθρό Σταυρό) – εξετάζονται ως σημαντικές προϋποθέσεις, αλλά όχι ως απαραίτητες ή απολύτως καθοριστικές για τη σημασιολογία του φωτογραφικού χώρου.

Επιπλέον πηγές, όπως επιστολές στρατιωτών ή ταινία συνεντεύξεων «Η άλλη πλευρά του Πολέμου», θα μπορούσαν επίσης να περιλαμβάνονται στη συζήτηση για τις θέσεις και προθέσεις των στρατιωτών/μαρτύρων.

Ο Georg Traska γεννήθηκε στο Σάλτσμπουργκ της Αυστρίας το 1968. Σπούδασε Ιστορία της Τέχνης στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης και υποστήριξε τη διατριβή του στο Πανεπιστήμιο του Τρίερ το 2004.

Υπήρξε συνεργάτης στο Μουσείο Σίγκμουντ Φρόιντ της Βιέννης (2000-2006), στην Galerie der Forschung της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών (2004-2005), στο Ομοσπονδιακό Γραφείο Μνημείων (2006-2013), στο ερευνητικό πρόγραμμα για την Προφορική Ιστορία: «Herklotzgasse 21. Μία εβραϊκή κοινότητα στα προάστεια» (2007-2009), με το Ινστιτούτο Ιστορικής Παρέμβασης: «Το Αρχαίο Εβραϊκό Κοιμητήριο St. Pölten» (2009-2018), «Hermann Leopoldi. Ένας Βιεννέζος Χιουμορίστας του Πιάνου» (2009-2012).

Πρόσφατα ερευνητικά έργα: «Επανεκτιμώντας τη Διχασμένη Μνήμη. Τσεχοσλοβακία, Εθνικοσοσιαλισμός και

Εκδίωξη του Γερμανόφωνου Πληθυσμού». «Προφορική Ιστορία και Έκθεση», ΙΚΤ (2014-2016)

«Ήχοι και Φωνές - Ένας Ακουστικός Διαδικτυακός Χάρτης της Πόλης της Βιέννης», Αυστριακή Μιντιαθήκη (2016)

«Ήχοι και Βίντεο – Ένας Οπτικοακουστικός Άτλαντας της Αυστρίας για Αρχαιακές Ηχογραφήσεις», Αυστριακή Μιντιαθήκη (2017)

«Το Φωτογραφικό Έργο του Heimrad Bäcker. Λείψανα και Ίχνη Εθνικοσοσιαλισμού» (2017-2018)

«Νέοι Μουσουλμάνοι στην Αυστρία. Κοινωνική Ανθρωπολογία και Πολιτισμικές Σπουδές στα Σχολεία της Βιέννης» (ΙΚΤ 2017-2019, στα πλαίσια του προγράμματος Sparkling Science)

georg.traska@oeaw.ac.at

Georg Traska, Art Historian PhD, Independent Researcher

Photographers' Perspectives. A comparison between photos of German soldiers, Greek clandestine photographers and a 'third party' perspective

The presentation will analyse perspectives that can be discerned within the photos of different photographers, who had worked under radically different conditions at the period of the Nazi occupation in Greece, mainly in Athens and Thessaloniki. Main focus will be a close reading of the spaces constructed by the photo: in relationship between the photographer, who took position in a larger space, partly explicit, partly implicit in the photos, and the space of the photographic image.

The photographic space has a narrative quality of entering a "scene", which may either precede the photographic moment or be constructed by the photographer. The structure of this space has more or less unequivocal or ambiguous implications of power and a variety of mental attitudes and intentions.

The outer conditions defining the role of the photographer—as an occupier encouraged to communicate with the home front by photos; as an occupied forbidden to take photos of the occupier and his actions; and as someone present in a neutral position in terms of warfare (Jean Lieberg from the Swedish Red Cross)—will be considered as an important prerequisite, but not necessarily or entirely determining the semantics of the photographic space.

Further sources such as soldiers' letters or the interview film "Jenseits des Krieges" may possibly be included in the discourse of the intentional positions of soldier witnesses.

Born 1968 in Salzburg, Mag. Dr. Phil.
Studies of Art History at the University of Vienna. PhD at the University of Trier in 2004. Lecturer at the Universities of Vienna and Trier. Collaborator at the Sigmund Freud Museum Vienna 2000-2006; at the Gallery of Research (AAS) 2004-2005; at the Federal Monuments Office 2006-2013; in the Oral History and Exhibition Projekt "Herklotzgasse 21. A Jewish Suburban Community" 2007-2009. With the Institute of Historic Intervention: "The Ancient Jewish Cemetery St. Polten", 2009-2018; "Hermann Leopoldi. A Viennese Piano Humorist", 2009-2012.
Recent Projects: "Bringing Together Divided Memory. Czechoslovakia, National Socialism and the Expulsion of the German Speaking Population". "Oral History and Exhibition", IKT 2014-2016; "Sounds and Voices. An

Acoustic Online City Map of Vienna", Österreichische Mediathek 2016; "Sounds and Videos – An Audiovisual Atlas of Austria for Archive Recordings", Österreichische Mediathek 2017; "The Photographic Oeuvre of Heimrad Backer. Relics and Traces of National Socialism", 2017-2018; "Young Muslims in Austria. Social Anthropology and Culture Studies at Viennese Schools", IKT 2017-2019 (in the program Sparkling Science)

georg.traska@oeaw.ac.at

Hilary Roberts, Επιμελήτρια, Πολεμικό Μουσείο, Λονδίνο

Μια ξένη οπτική: γερμανική και βρετανική φωτογραφία στην Ελλάδα 1940-1945

Οι ξένοι επαγγελματίες και ερασιτέχνες φωτογράφοι είχαν σταθερή παρουσία στην Ελλάδα κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το έργο τους τεκμηριώνει τις διακυμάνσεις του πολέμου στην Ελλάδα και συντελεί στην κατανόηση αυτών των συμβάντων σε διεθνές επίπεδο. Όμως το έργο τους αποτελεί μια ξένη οπτική, η οποία, ομολογουμένως, προσφέρει περισσότερο μια εικόνα των δικών τους εθνών παρά της ίδιας της Ελλάδας.

Η ανακοίνωση θα αντλήσει από τις φωτογραφικές συλλογές του γερμανικού Bundesarchiv and και του βρετανικού Imperial War Museum, εξετάζοντας τις οπτικές των Γερμανών και των Βρετανών φωτογράφων που εργάστηκαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σε ποιο βαθμό αυτές οι δύο εθνικές συλλογές μπορούν να υποστηρίξουν μια αυθεντική κατανόηση του πολεμικού αντίκτυπου στην Ελλάδα;

Η Hilary Roberts είναι επικεφαλής επιμελήτρια φωτογραφίας στο Imperial War Museum (IWM), το βρετανικό εθνικό μουσείο σύγχρονων συρράξεων. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Sussex, στο Albert-Ludwigs-Universität, στο Freiburg im Breisgau (Γερμανία) και στο University College του Λονδίνου, πριν να εργαστεί ως βοηθός επιμελήτρια στο Φωτογραφικό Αρχείο του Imperial War Museum το 1980.

Ως διευθύντρια του Αρχείου (1996-2013), επέβλεψε την εξέλιξη των φωτογραφικών συλλογών του Imperial War Museum, οι οποίες κατά τη διάρκεια της θητείας της στο IWM διπλασιάστηκαν. Οι συλλογές πλέον αριθμούν περισσότερες από έντεκα εκατομμύρια εικόνες και καλύπτουν κάθε σημαντική πολεμική σύρραξη, από τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα μέχρι σήμερα.

Εξειδικευμένη στην ιστορία και την πρακτική της φωτογραφίας των συγκρούσεων, η Hilary πραγματοποίησε πολυάριθμες εκδόσεις και εκθέσεις, συμπεριλαμβανο-

μένου και του βιβλίου με τον τίτλο *The Great War: A Photographic Narrative* (Ο Μεγάλος Πολέμος: Ένα Φωτογραφικό Αφήγημα), Εκδόσεις Jonathan Cape / Knopf, 2013, μια επισκόπηση της φωτογραφίας κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο η οποία έλαβε ιδιαίτερα εγκωμιαστικά σχόλια.

Η Hilary συνεργάζεται στενά με φωτογράφους, επιμελητές, ερευνητές και συγγραφείς που τεκμηριώνουν σύγχρονες συγκρούσεις ή αντιδρούν σε αυτές. Το 2014, ορίστηκε ως Σύμβουλος της Canon, με αποστολή να καθοδηγεί τους νέους φωτογράφους. Είναι επίσης σύμβουλος του VII Foundation. Το 2017 η Hilary έγινε η πρώτη Βρετανίδα επιμελήτρια που έλαβε το περίφημο βραβείο της Royal Photographic Society για επιμέλεια έκθεσης.

hr Roberts@iwm.org.uk

Hilary Roberts, Research Curator, Imperial War Museum, London

A Foreign Perspective: German and British Photography in Greece 1940-1945

Foreign professional and amateur photographers were a constant presence in Greece throughout the Second World War. Their work in documenting the fluctuating fortunes of the war in Greece has done much to shape international understanding of these events. But theirs was a foreign perspective which, arguably, offers more of an insight into their own nations than Greece itself.

This paper will draw on the photographic collections of the German Bundesarchiv and Britain's Imperial War Museums to consider the perspectives of German and British photographers who worked in Greece during the Second World War. To what extent do these two national collections support a genuine understanding of the war's impact on Greece?

Hilary Roberts is a Senior Curator of Photography at Imperial War Museums (IWM), Britain's national museum of modern conflict. She studied at the University of Sussex, Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg im Breisgau (Germany) and University College London before joining IWM's Photograph Archive as a junior curator in 1980. As the Archive's Head Curator (1996 – 2013), she oversaw the development of IWM's photographic collections which have doubled in size during her career at IWM. The collections now number more than eleven million images and cover every major conflict from the mid nineteenth century to the present day.

A specialist in the history and practice of conflict photography, Hilary has numerous publications and exhibitions to her name, including *The Great War: A Photographic Narrative* (Jonathan Cape/Knopf, 2013), a highly praised overview of photography in the First World War.

Hilary works closely with photographers, curators, researchers and writers who document or respond to contemporary conflict. In 2014, she was appointed a Canon Master with a remit to mentor young photographers. She is also an advisor to the VII Foundation. In 2017, Hilary became the first British curator to receive the Royal Photographic Society's prestigious award for curatorship.

hroberts@iwm.org.uk

Φανή Κωνσταντίνου, Γεωργία Ιμσιρίδου, Μουσείο Μπενάκη / Φωτογραφικά Αρχεία
Η Αθήνα την περίοδο της γερμανικής κατοχής, μέσα από τον φακό των Ελλήνων φωτογράφων

- Τα δεινά του άμαχου πληθυσμού της πρωτεύουσας
- Φωτογραφικές όψεις της καθημερινής ζωής στην πόλη

Η φυσιογνωμία της Αθήνας και η καθημερινή ζωή των κατοίκων της κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής (27 Απριλίου 1941 – 12 Οκτωβρίου 1944), σημαδεύτηκαν με τραγικό τρόπο από την πείνα. Η έλλειψη βασικών ειδών διατροφής, που έγινε αισθητή από το καλοκαίρι του 1941, προέκυψε εξαιτίας του αγγλικού ναυτικού αποκλεισμού στις γερμανοκρατούμενες περιοχές και στη συνέχεια από τις επιτάξεις συγκοινωνιών, τις δεσμεύσεις και κατασχέσεις αγροτικών προϊόντων εκ μέρους του κατακτητή, προκειμένου να εξασφαλίσει την τροφοδοσία του στρατεύματος.

Τον βαρύ χειμώνα του 1941-42, η πείνα έφτασε στο αποκορύφωμά της και έπληξε θανάσιμα τις ασθενέστερα οικονομικά τάξεις, με θύματα κυρίως ηλικιωμένους και παιδιά. Στις ερασιτεχνικές φωτογραφίες των Γερμανών στρατιωτών όπου οι ίδιοι ποζάρουν συχνά σε κλασικά μνημεία ή αποτυπώνουν σκηνές από την καθημερινότητα της πόλης, δεν υπάρχει υπαινιγμός για τις ανατρεπτικές αλλαγές στη ζωή των κατοίκων της. Παράλληλα η επίσημη ναζιστική προπαγανδιστική φωτογραφία κάλυπτε επίσημες στρατιωτικές εκδηλώσεις, στιγμιότυπα από την αναψυχή και την ανάπαυλα των στρατιωτών, χωρίς να δείχνει το καθημερινό θέαμα εξαντλημένων, ακόμα και νεκρών ανθρώπων, που κείτονταν σε δρόμους και πεζοδρόμια.

Αδιάφυστος μάρτυρας όμως του ανοσιουργήματος που συντελέστηκε στην ελληνική πρωτεύουσα, αποδείχτηκε ο φωτογραφικός φακός των Ελλήνων φωτογράφων. Αν και οι κατακτητές είχαν επιβάλει λογοκρισία και είχαν απαγορεύσει αυστηρά τη λήψη φωτογραφιών, εντούτοις κάποιοι φωτογράφιζαν με κίνδυνο της ζωής τους. Εντός ολίγου, ένα δίκτυο φωτογραφιών διακινήθηκε κρυφά μέσω διπλωματικής οδού και ανθρωπιστικών οργανώσεων προς το εξωτερικό, ως το ισχυρότερο μέσο καταγγελίας ώστε να αφυπνίσει τη διεθνή κοινή γνώμη και να δηλώσει την επιτακτική ανάγκη για αποστολή βοήθειας.

Η παρούσα εισήγηση θα αναφερθεί στο έργο των φωτογράφων Βούλας Παπαϊωάννου και Δημήτριου Χαρισιάδη, δύο σημαντικών εκπροσώπων του ανθρωπιστικού ρεύματος στην ελληνική φωτογραφία, του ριψοκίνδυνου δημοσιογράφου Κώστα Παράσχου, καθώς και μιας ομάδας αστυνομικών της Εγκληματολογικής Υπηρεσίας, που δρούσε υπό την εποπτεία του δικηγόρου Αριστοτέλη Κουτσουμάρη.

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1951. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1970-74). Εργάστηκε ως επιστημονική συνεργάτης στην έδρα της Ιστορίας της Τέχνης της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Μετσοβίου Πολυτεχνείου (1980-82). Από το 1982 εργάστηκε στο Τμήμα των Φωτογραφικών Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη, ενώ από το 1984 έως το 2008, είχε αναλάβει την ευθύνη της λειτουργίας του. Κατά το διάστημα αυτό συνέβαλε στην ανάπτυξη του τμήματος και στη διεύρυνση των στόχων του. Παράλληλα, ανέλαβε τη διοργάνωση πολλών φωτογραφικών εκθέσεων, ενώ επιμελήθηκε και προλόγισε τους αντίστοιχους καταλόγους. Επίσης ασχολήθηκε επί μακρόν με την έρευνα και την αξιοποίηση του έργου της μεγάλης ελληνίδας φωτογράφου Βούλας Παπαϊωάννου.

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1973. Σπούδασε φωτογραφία στο Τμήμα Φωτογραφίας και Οπτικοακουστικών Τεχνών του Τ.Ε.Ι. Αθήνας. Από το 1996 εργάζεται στα Φωτογραφικά Αρχεία του Μουσείου Μπενάκη. Ασχολείται με την ταξινόμηση, καταγραφή και ψηφιοποίηση φωτογραφικών αρχείων και συλλογών, κυρίως όμως με την επιμέλεια και το συντονισμό φωτογραφικών εκθέσεων και σχετικών εκδόσεων του Ιδρύματος. Έχει δώσει πλήθος διαλέξεων παρουσιάζοντας το έργο ελλήνων φωτογράφων και έχει συμμετάσχει με ανακοινώσεις, σε ημερίδες και επιστημονικά συνέδρια.

imsiridou@benaki.gr

Fani Konstantinou, Georgia Imsiridou, Benaki Museum / Photographic Archives Department

Athens during the period of German Occupation through the lens of Greek photographers

- **The miseries of the civilian population of Athens**
- **Photographic aspects of everyday life in the city**

During the period of the German occupation of Athens (27 April 1941 - 12 October 1944), the image of the city and the everyday life of its citizens were tragically marked by starvation. The shortage in basic food supplies, felt for the first time in the summer of 1941, was the result of the British naval blockade on territories occupied by the Germans and, later on, of the commandeering by the occupiers of transportation networks, and the seizing of agricultural production in order to secure supplies for the army.

Famine reached its peak in the harsh winter of 1941-42, fatally afflicting the poorer social classes, with most of its victims being elderly people and children. The amateur photographs taken by German soldiers, posing themselves in front of classical monuments or capturing picturesque moments from the city's everyday life, do not bear a single hint that could suggest the dramatic changes in the people's life. At the same time official propaganda photographs would cover war incidents, official military events, moments from the soldiers' life of rest and recreation, overlooking the everyday sight of exhausted or even dead people lying on pavements and streets.

There comes, however, the photographic lens of Greek photographers as an indisputable witness of the atrocity that took place in the Greek capital. In defiance of the occupiers' imposition of censorship and strict prohibition of photographing, some individuals would risk their lives and take photographs. In a short while, through diplomatic channels and humanitarian organizations many photographs found secretly their way abroad, thus becoming a most powerful means of denunciation, so as to arouse international public awareness and state the imperative need for relief aid shipping.

This presentation focuses on the work of photographers Voula Papaioannou and Dimitrios Harisiadis, two prominent representatives of humanitarian photography in Greece, of the daring journalist Kostas Paraschos, and of a group of police-officers of the Criminal Investigation Department, who, acted under the supervision of lawyer Aristotelis Koutsoumaris.

Fani Konstantinou was born in Athens in 1951. She studied History and Archaeology at the School of Philosophy of the University of Athens (1970-1974). She worked as research assistant at the Chair of History of Art at the School of Architecture of the National Technical University of Athens (1980-1982). In 1982 she started collaborating with the Photographic Archives Department of the Benaki Museum, being its Head from 1984 to 2008. During this period she contributed to the Department's development and the expansion of its goals. At the same time she organized many photographic exhibitions, and edited and prefaced all accompanying catalogues. She also engaged in the research and promotion of the work of the great Greek photographer, Voula Papaioannou.

Georgia Imsiridou was born in Athens in 1973. She studied photography at the Department of Photography and Audiovisual Arts of the Athens University of Applied Sciences. Since 1996 she has been working at the Photographic Archives Department of the Benaki Museum. Her work focuses on classifying, documenting and digitizing photographic archives and collection, and most importantly on coordinating and curating photographic exhibitions as well as supervising all relevant publications of the Museum. She has delivered many lectures on the work of various Greek photographers and has participated in conferences and one-day symposia.

imsiridou@benaki.gr

fanikon266@gmail.com

Dr Alexandra Kankeleit, Δρ Αρχαιολογίας, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο

Το βλέμμα του κατακτητή: Η Ελλάδα στις φωτογραφίες 1941-1944

Γερμανοί αρχαιολόγοι στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Η Ακρόπολη των Αθηνών - το πλέον διάσημο σύμβολο της αρχαίας Ελλάδας- καταλήφθηκε από γερμανικές δυνάμεις κατοχής αμέσως μετά την εισβολή τους στην Ελλάδα. Ήδη από τις 27 Απριλίου 1941 η σημαία με τη σβάστικα υψώθηκε ακριβώς μπροστά από τον Παρθενώνα – όπως αποδεικνύουν πολυάριθμες γερμανικές φωτογραφίες προπαγάνδας της εποχής. Ακολούθησαν εκατοντάδες ξεναγήσεις και φωτογραφίσεις, στις οποίες ενεπλάκησαν και υπάλληλοι του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στην Αθήνα. Στην ομιλία μου θα επικεντρωθώ σε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Έχω επιλέξει άγνωστες μέχρι τώρα φωτογραφίες, προκειμένου να εξετάσω τον ρόλο που οι Γερμανοί αρχαιολόγοι διαδραμάτισαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής στην Ελλάδα.

Η Alexandra Kankeleit, αρχαιολόγος με εξειδίκευση στη μελέτη των ρωμαϊκών ψηφιδωτών, είναι από το 2016 μέρος του εκτεταμένου προγράμματος του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου (Αθήνα και Βερολίνο) με τον τίτλο «Η ιστορία του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της περιόδου του Εθνικοσοσιαλισμού» (<https://www.dainst.org/projekt/-/project-display/2356126>). Στο πλαίσιο του προγράμματος, έχει εξετάσει βιβλιογραφικές και αρχειακές πηγές και στις δύο χώρες, που τεκμηριώνουν τις δραστηριότητες των Γερμανών αρχαιολόγων στην Ελλάδα, από το 1933 έως το 1944. Κατάλογος των πρόσφατων δημοσιεύσεων της είναι διαθέσιμος στον ιστότοπο της Alexandra Kankeleit (<http://www.kankeleit.de/publikationen.php>).

Alexandra.Kankeleit@dainst.de

Dr. Alexandra Kankleit, Archaeologist PhD, Deutsche Archäologisches Institut
The Occupier's Gaze: Greece in Photographs 1941-1944
German archaeologists in Greece during World War II

The Acropolis in Athens – the most famous symbol of ancient Greece – was seized by the occupying German forces immediately after they invaded Greece. As early as 27 April 1941 the swastika flag was raised directly in front of the Parthenon – as numerous German propaganda photos from the time illustrate. Hundreds of tours and photo sessions followed, in which employees of the German Archaeological Institute at Athens were also involved. In my talk, I would like to draw on a specific example and selected, previously unknown photographs to examine the role of German archaeologists during the occupation in Greece.

THE OCCUPIER'S GAZE: GREECE IN PHOTOGRAPHS 1941-1944

German archaeologists in Greece during World War II

ALEXANDRA KANKLEIT – ACROPOLIS MUSEUM – 12 APRIL 2019

Alexandra Kankleit, an archaeologist who specializes in the study of Roman mosaics, has also since 2016 been part of an extensive project of the German Archaeological Institute (Athens and Berlin), titled "The History of the German Archaeological Institute at Athens during the National Socialist Era" (<https://www.dainst.org/projekt/-/project-display/2356126>). As part of the project, she has examined a host of bibliographic and archival

sources in both countries that document the activities of the German archaeologists in Greece from 1933 until 1944. A list of her most recent publications can be found on Alexandra's own website (<http://www.kankleit.de/publikationen.php>).

Alexandra.Kankleit@dainst.de

Γκάρα Ελευθερία, Ιστορικός, υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Δορδανάς Στράτος, Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Ο «Σοβιετικός Παράδεισος» στον «Ελληνικό Παράδεισο» του Γ' Ράιχ: Η γερμανική προπαγάνδα στην κατεχόμενη Ελλάδα, 1941 - 44

Τη στιγμή της εισβολής των γερμανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα στις 6 Απριλίου 1941, δίγλωσσες προκηρύξεις που ρίφθηκαν στις γραμμές του ελληνικού στρατού έκαναν λόγο για την «απελευθέρωση» της Ελλάδας από την αγγλική τυραννία, παρουσιάζοντας τους εισβολείς ως «φίλους». Αυτό το ελληνογερμανικό «ειδύλλιο», που επιχείρησε να κατασκευάσει η γερμανική προπαγάνδα, κατέρρευσε σύντομα, όταν διαπιστώθηκε ότι η κατεχόμενη χώρα κάθε άλλο παρά «φιλική» ήταν απέναντι στις αρχές Κατοχής. Τα πρώτα κρούσματα παθητικής και στη συνέχεια ενεργητικής αντίστασης μετατόπισαν αυτομάτως την Ελλάδα, από την ευνοϊκή οικογένεια των ινδοευρωπαϊκών λαών, στην υποτιμητική θέση των προσλήψεων Φαλμεράιερ. Με την ανάδειξη του ένοπλου αντάρτικου και τη μετατροπή του ελληνικού εδάφους σε εχθρική περιοχή, η γερμανική προπαγάνδα εντατικοποιήθηκε με διττό στόχο: Τη συγκρότηση ενός ευρέως και πολυσυλλεκτικού αντικομμουνιστικού μετώπου, ώστε να το στρέψει εναντίον των κομμουνιστών, και την παράλληλη διεύρυνση των ενδοελληνικών συγκρούσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, εκτός από τα «λόγια ως όπλα», χρησιμοποίησε και άλλα διαθέσιμα μέσα για να μεταστρέψει το πραγματικό διακύβευμα του πολέμου σε πάλι εναντίον του κομμουνισμού και της ασιατικής βαρβαρότητας. Η διοργάνωση της έκθεσης «Ο Σοβιετικός Παράδεισος» εμπράκτως «αποδεικνυε», σύμφωνα με τη γερμανική προπαγάνδα, πως το Γ' Ράιχ πολεμούσε στο όνομα του ευρωπαϊκού πολιτισμού και των αξιών του για τη συντριβή της Σοβιετικής Ένωσης. Επρόκειτο, σε γενικές γραμμές, για μια λειτουργική προπαγάνδα, που συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό στη διάκριση μεταξύ «εθνικιστών» και «κομμουνιστών» ως το απαραίτητο στάδιο για την εφαρμογή της πολιτικής του χάους, με χρονικό ορίζοντα που υπερέβη κατά πολύ τη στιγμή της Απελευθέρωσης.

Η Γκάρα Ελευθερία είναι απόφοιτος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με ειδίκευση στην Ιστορία. Τα ενδιαφέροντά της επικεντρώνονται στην Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία και συγκεκριμένα στην περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Την περίοδο αυτή εκπονεί την διπλωματική της εργασία στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με θέμα «Η γερμανική προπαγάνδα στο χώρο της Μακεδονίας 1941-1943». Παράλληλα έχει συμμετάσχει σε συνέδρια και ημερίδες.

eleftheriagaras@hotmail.gr

Ο Στράτος Δορδανάς είναι Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στη μελέτη των σχέσεων της Γερμανίας με τις βαλκανικές χώρες τον 19ο-20ό αιώνα, καθώς και σε ζητήματα σχετικά με την ιστορία του ελληνικού μακεδονικού χώρου. Ειδικεύεται στην πολιτική-διπλωματική και κοινωνική ιστορία, στη μελέτη των πολεμικών συρράξεων και των εμφύλιων συγκρούσεων, με σημεία αναφοράς τους δύο παγκοσμίους πολέμους. Είναι συγγραφέας των μελετών: *Έλληνες εναντίον Ελλήνων. Ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη, 1941-1944* (Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006). *Το αίμα των αθώων. Αντίποινα των γερμανικών αρχών κατοχής στη Μακεδονία, 1941-1944* (Εστία, Αθήνα 2007). *Η γερμανική στολή στη ναφθαλίνη. Επιβιώσεις του δοσιλογισμού στη Μακεδονία, 1945-1974* (Εστία, Αθήνα 2011).

dordanas@otenet.gr

Eleftheria Gara, Historian, PhD candidate, University of Macedonia

Stratos Dordanas, Assistant Professor of History, University of Macedonia

The "Soviet Paradise" in the "Greek Paradise" of the Third Reich: German propaganda in occupied Greece, 1941-1944

At the moment of the German invasion in Greece on 6 April 1941, bilingual proclamation leaflets were dropped on the Greek Army lines announcing the "liberation" of Greece from English tyranny and introducing the invaders as "friends". This German-Greek "love-affair" that the German propaganda attempted to construct, soon collapsed when it was made clear that the occupied land was anything but "friendly" towards the Occupation authorities. The very first incidents of passive and progressively active resistance automatically displaced Greece from the favorable family of Indo-European peoples to the inferior category of Fallmerayer's theory. With the emergence of guerilla struggle and the transformation of Greek territory into hostile ground, German propaganda intensified on a two-fold aim: The establishment, on the one hand, of a broad all-embracing anti-communist front, so as to turn it against the Communists, and the deepening, on the other hand, of internal conflict.

In this framework, apart from employing "words as weapons" German propaganda resorted to other available means as well, in order to turn the real stakes of the war into a battle against Communism and Asian barbarism. Staging the exhibition "The Soviet Paradise" was a demonstration that the Third Reich was fighting in the name of European culture and its values to crush the Soviet Union. In broad terms, this was a functional propaganda that contributed to a great extent to the division between "nationalists" and "communists", a division considered as being the necessary stage for implementing a politics of chaos, with long-term consequences beyond the date of the country's Liberation.

Eleftheria Gara studied History at the Department of History and Archaeology of Aristotle University of Thessaloniki. Her interests focus on Modern and Contemporary History, and more specifically on the period of World War II. She is currently working on her thesis on *German Propaganda in Macedonia 1941-1943* at the Department of Balkan, Slavic and Oriental Studies, University of Macedonia. She has participated in various conferences and one-day symposia.

eleftheriagaras@hotmail.gr

Stratos Dordanas is Assistant Professor of History at the Department of Balkan, Slavic and Oriental Studies, University of Macedonia. His research interests focus on the study of the relations between Germany and the Balkan countries in the 19th and 20th centuries, as well as on issues related with the history of the Greek Macedonian space. He is specialized in the political-diplomatic and social history, in the study of martial and civil conflicts, having as points of reference the two World Wars. He is author of the following books: *Greeks against Greeks. The World of the Security Battalions in Occupied Thessaloniki, 1941-1944* (epikentro 2006; in Greek). *The Blood of the Innocent. War Retaliation of the German Occupation Authorities in Macedonia, 1941-1944* (hestia, 2007; in Greek). *The German Uniform in Naphthalene. Survivals of the Nazi-Collaboration in Macedonia, 1945-1974* (hestia 2011; in Greek).

dordanas@otenet.gr

Γιάννης Γκλαβίνας, Δρ Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Αρχειονόμος, Γενικά Αρχεία του Κράτους «Απερρίφθη υπό Γερμανικής πρεσβείας»: η Γενική Διεύθυνση Τύπου και Ραδιοφωνίας των ελληνικών κατοχικών κυβερνήσεων και η λογοκρισία κινηματογραφικών ταινιών την περίοδο 1941-1944

Η λογοκρισία, ως επιβολή ελέγχου και περιορισμών στη δημόσια έκφραση ιδεών και αντιλήψεων, αποτελεί δομικό στοιχείο κάθε προπαγάνδας και συνοδοιπόρο της εξουσίας, ιδίως στην ολοκληρωτική και αυταρχική της μορφή. Η Ελλάδα δεν εξαιρείται από το γενικό αυτό πλαίσιο, αφού τομή στην ιστορία της κρατικής λογοκρισίας αποτελεί η Δικτατορία του Μεταξά που εισήγαγε και συστηματοποίησε την έννοια της προληπτικής λογοκρισίας με βασικό μηχανισμό εφαρμογής της το νεοσυσταθέν το 1936 Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Το Υφυπουργείο, και ιδιαίτερα η Διεύθυνση Λαϊκής Διαφώτισης, διαμόρφωσε έναν ισχυρό μηχανισμό προπαγάνδας και λογοκρισίας εντύπων, κινηματογραφικών ταινιών, θεατρικών έργων και τραγουδιών. Το Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού, αφού ανέλαβε την προπαγάνδα της πολεμικής προσπάθειας της Ελλάδας την περίοδο 1940 – 1941, συνέχισε να λειτουργεί και μετά την κατάκτηση της χώρας από τους Γερμανούς, έστω και αν μετονομάστηκε τον Μάιο του 1941 σε Γενική Διεύθυνση Τύπου και Ραδιοφωνίας, υπαγόμενη απευθείας στον πρωθυπουργό. Η υπηρεσία με τη νέα της μορφή συνέχισε να ασκεί κανονικά και μέσα στην Κατοχή τις λογοκριτικές της αρμοδιότητες, έχοντας μάλιστα στη διάθεσή της και ένα νέο νομικό πλαίσιο άσκησης λογοκρισίας.

Η παρούσα ανακοίνωση προσπαθεί να διερευνήσει αυτή τη φαινομενικά παράδοξη συνύπαρξη των ελληνικών κρατικών μηχανισμών προπαγάνδας και λογοκρισίας με τους αντίστοιχους μηχανισμούς των Γερμανών κατακτητών. Η παράδοση αυτή συνύπαρξη γεννάει μοιραία ερωτήματα για το τι λογόκρινε και πώς μπορούσε να ασκήσει την αρμοδιότητα της λογοκρισίας η Γενική Διεύθυνση Τύπου και Ραδιοφωνίας εν μέσω γερμανικής κατοχής, ποια ήταν η σχέση της με τις γερμανικές υπηρεσίες λογοκρισίας και προπαγάνδας και σε τι βαθμό οι ελληνικές λογοκριτικές υπηρεσίες είχαν ανεξαρτησία αποφάσεων. Η ανακοίνωση επιχειρεί να απαντήσει στα παραπάνω ερωτήματα, έχοντας βασική πηγή το εξαιρετικά αποσπασματικό, για την περίοδο 1941 – 1944, αρχείο της Γενικής Διεύθυνσης Τύπου και Ραδιοφωνίας και δίνοντας έμφαση στην περίπτωση της λογοκρισίας των κινηματογραφικών ταινιών, όπου το σωζόμενο αρχειακό υλικό είναι περισσότερο.

Ο Γιάννης Ν. Γκλαβίνας είναι διδάκτωρ της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Διετέλεσε επιστημονικός συνεργάτης του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου και εργάζεται στην Κεντρική Υπηρεσία των Γενικών Αρχείων του Κράτους στην Αθήνα. Έχει δημοσιεύσει μονογραφίες και ποικίλα άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά και συνέδρια τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό σχετικά με τη μουσουλμανική μειονότητα στην Ελλάδα, τις πληθυσμιακές μετακινήσεις της περιόδου 1912 - 1923, τις κρατικές πολιτικές λογοκρισίας κ.ά., ενώ είχε την επιμέλεια εκθέσεων αρχειακού υλικού σχετικά με την περίοδο της γερμανικής κατοχής στην Αθήνα και τη λογοκρισία στη δικτατορία των Συνταγματαρχών.

Yannis Glavinias, Historian PhD, Archivist, General State Archives

“Rejected by the German Embassy”: the General Directorate of Press and Radio of the Greek occupation governments and film censorship during the period 1941-1944

Censorship, as imposition of control and restrictions on public expression of ideas and opinions, constitutes a structural element of all propaganda and supporters of ruling power, especially in its totalitarian and dictatorial form. The case of Greece is no exception to this general framework, since a turning point in the history of state censorship occurred when the Metaxas Dictatorship initiated and systematized the concept of prior censorship, its basic implementation mechanism being the newly founded in 1936 Under Ministry of Press and Tourism. The Under Ministry, and in particular the Directorate of Public Enlightenment, formed a powerful mechanism of propaganda and censorship of publications, films, theatre plays and songs. Having undertaken the propaganda of the country's war effort in the period 1940-1941, the Under Ministry of Press and Tourism carried on its operation during the German occupation as well, even though it changed its name in May 1941 into General Directorate of Press and Radio, under the direct supervision of the Prime Minister. Under its new form the bureau regularly continued exercising its functions of censorship throughout the period of the Occupation, having actually at its disposal a new legal framework for the imposition of censorship.

This presentation attempts to investigate this seemingly paradoxical coexistence of Greek state and German occupiers' mechanisms of propaganda and censorship, leading to crucial questions such as: What exactly was censored by the General Directorate of Press and Radio and how could this bureau exercise its censorship functions in the midst of the German Occupation? What was its relationship to the German services of censorship and propaganda and to what extent were the Greek censorship services independent in their decisions? The presentation tries to give answers to the above questions, having as basic source the extremely fragmented – for the period 1941-1944 – archive of the General Directorate of Press and Radio and placing emphasis on the case of film censorship, the archive material for which is richer.

Yannis N. Glavinias holds a PhD on Modern and Contemporary History from the Department of History and Archaeology of Aristotle University of Thessaloniki. He was research associate at the Institute for Balkan Studies and currently works at the Central Service of the General State Archives in Athens. He has published monographs and various articles in academic journals and conference proceedings both in Greece and abroad in relation to the Muslim minority in Greece, population movement during the period 1912-1923, state policies of censorship etc., and has also curated exhibitions of archive material about the period of the German occupation in Athens as well as censorship in the era of the Greek military junta of 1967-1974.

glavinias@hotmail.com

